

**PAŃSTWA BAŁTYCKIE A ROSYJSKIE
ZAGROŻENIA HYBRYDOWE**

**W WARSZAWA
INSTITUTE**

— RAPORT SPECJALNY —

Bartosz Fraszka

26/10/2020

- Zagrożenie ze strony rosyjskiej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa, opartej na strategicznej koncepcji odbudowy strefy wpływów w państwach byłego Związku Socjalistycznych Republik Sowietkich (ZSRS), stanowi wspólny mianownik dla bezpieczeństwa wewnętrznego państw bałtyckich – Litwy, Łotwy i Estonii. Przedmiotem analizy niniejszej publikacji są dokumenty, zwane “raportami” w dalszej części tekstu, opublikowane przez służby specjalne republik bałtyckich:
 1. „Ocena zagrożeń dla Republiki Litwy 2020”, przygotowana wspólnie przez Departament Bezpieczeństwa Państwa (lit. *Valstybės Saugumo Departamentas*, VSD), odpowiadający za kontrwywiad i wywiad cywilny oraz Drugi Departament Śledczy Ministerstwa Obrony Narodowej (lit. *Antrasis Operatyvinis Tarnybų Departamentas prie Krašto Apsaugos Ministerijos*, AOTD), pełniący funkcję wywiadu i kontrwywiadu wojskowego Republiki Litwy¹.
 2. „Roczny raport z działalności VDD w 2019”, przygotowany przez Państwową Służbę Bezpieczeństwa (łot. *Valsts Drošības Dienests*, VDD), odpowiadającą za kontrwywiad cywilny Republiki Łotwy².
 3. „Roczny przegląd bezpieczeństwa 2019/2020”, opublikowany przez Służbę Bezpieczeństwa Wewnętrznego Estonii (est. *Kaitsepolitseiamet*, KAPO), kontrwywiad Republiki Estonii³.
- Publikowane corocznie przez służby specjalne republik bałtyckich raporty, zawierające ocenę aktualnych zagrożeń dla ich bezpieczeństwa wewnętrznego i zewnętrznego, jednoznacznie wskazują i wskazywały w minionych latach Rosję jako naczelnego przeciwnika aparatu bezpieczeństwa państw Litwy, Łotwy i Estonii.
- Rosja pozostaje naczelnym producentem zagrożeń hybrydowych dla państw bałtyckich, które w optyce Kremla są obszarem realizacji jej żywotnych interesów narodowych. Zagrożenia hybrydowe generowane przez Federację Rosyjską dla Litwy, Łotwy i Estonii są związane m.in. z działaniami rosyjskich służb specjalnych, dyplomacji publicznej oraz centralnego aparatu władzy państwowej.
- Przedmiotowe raporty stanowią kompleksową i wieloaspektową analizę źródeł, charakteru i skali niebezpieczeństw dla ich racji stanu. Jednocześnie są komplementarną w stosunku do dokumentów politycznych i aktów normatywnych eksplikacją aktualnego wektora polityki bezpieczeństwa państw bałtyckich wyrażanych w strategiach bezpieczeństwa narodowego.

1. Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamentas

VDD Annual Reports

3. Kaitsepolitseiamet

ŹRÓDŁO: TARLOGIC.COM

RAMY DEFINICYJNE ZAGROŻEŃ HYBRYDOWYCH

Aneksja Krymu przez Rosję w marcu 2014 roku potwierdziła imperialne zapędy Moskwy zmierzające do odbudowy swojej roli wśród aktorów światowego teatru, utraconej wraz z rozpadem ZSRR w 1991 roku. *Casus* krymski jawi się jako pierwowzór dla dzisiejszych rozważań na temat istoty zagrożeń o charakterze hybrydowym. To wydarzenie skorygowało kurs polityki bezpieczeństwa republik bałtyckich, determinując adaptację do realnych zagrożeń hybrydowych generowanych przez Federację Rosyjską i godzących bezpośrednio w ich suwerenność, niepodległość oraz integralność z zachodnimi strukturami bezpieczeństwa⁴. Precyzyjna identyfikacja tych zagrożeń w publikowanych

przez służby specjalne krajów bałtyckich raportach potwierdza świadomość sytuacyjną ich aparatów bezpieczeństwa i jednocześnie plasuje Litwę, Łotwę i Estonię na liście uczestników nieoficjalnie trwającego konfliktu hybrydowego pomiędzy krajami UE/NATO a Rosją.

Prowadzona przez Federację Rosyjską wojna hybrydowa przeciwko państwom członkowskim Unii Europejskiej (UE) oraz Sojuszu Północnoatlantyckiego (NATO) jest konfliktem trudnym do ujęcia w precyzyjne ramy definicyjne. Naturalną ciekawość badawczą rozbudza przymiot „hybrydowa”. Ciężko o bardziej dynamicznie rozwijające się w naukach o bezpieczeństwie pojęcie niż „zagrożenie

4. K. Raś, Adaptacja polityki bezpieczeństwa państw bałtyckich, Biuletyn PISM Nr 44 (1486), 9 maja 2017.

hybrydowe”. Językoznawcy definiują hybrydę jako „coś co składa się z różnych elementów, często do siebie niepasujących”⁵. Hybrydowość w kontekście strategii prowadzenia konfliktu oznacza kombinację wojny symetrycznej i asymetrycznej⁶. Wśród autorów próbujących całościowo ująć definicję „zagrożenia hybrydowego” (ang. *hybrid threat*) najbardziej kompleksowa zdaje się być propozycja Europejskiej Służby Działań Zewnętrznych, która określa zagrożenia hybrydowe jako „połączenie działań konwencjonalnych i niekonwencjonalnych (tj. militarnych i niemilitarnych), stosowanych w skoordynowany sposób przez aktorów państwowych i niepaństwowych, ukierunkowanych na osiągnięcie celów politycznych”. Ich różnorodność polega na stosowaniu „trudnych do wykrycia i przypisania”, „dezorientujących i hamujących procesy decyzyjne środków dywersji i przymusu” wymierzonych w „krytyczne słabe punkty”. Zagrożenia hybrydowe „rozsiewają się od ataków cybernetycznych na infrastrukturę krytyczną i jej systemy informacyjne,

przez zakłócanie usług krytycznych (np. dostaw energii czy finansowych), do podważania zaufania społecznego do instytucji rządowych i pogłębiania podziałów społecznych”⁷.

Dodatkowo Europejskie Centrum Doskonałości w zakresie Przeciwdziałania Zagrożeniom Hybrydowym (The Center of Excellence for Combating Hybrid Threats) charakteryzuje zagrożenia hybrydowe jako „skoordynowane działania wymierzone przeciwko systemowym słabościom państw demokratycznych i ich instytucji przy użyciu szerokiego wachlarza środków. Ich skuteczność opiera się na operacjach przeprowadzanych poniżej progu detekcji i identyfikacji, dzięki czemu jednoznaczna reakcja obronna aparatu bezpieczeństwa danego państwa jest utrudniona lub niemożliwa. Producenci zagrożeń hybrydowych wykorzystują rozstęp legislacyjny i definicyjny pomiędzy takimi parami pojęć jak wojna i pokój, sojusznik i wróg czy wymiar państwowy i międzynarodowy. Naczelnym celem działań hybrydowych jest wpływanie na ośrodki decyzyjne szczebla lokalnego, instytucjonalnego oraz państwowego w taki sposób, aby profilować ich działania zgodnie z obcym interesem i strategicznymi założeniami, jednocześnie je osłabiając”⁸.

Zbiór części składowych współtworzących termin „zagrożenia hybrydowe” pozostaje otwarty, gdyż zmieniające się środowisko bezpieczeństwa nieustannie dostarcza nowego materiału faktograficznego będącego budulcem tej dynamicznie ewoluującej definicji.

Zagrożenia hybrydowe „rozsiewają się od ataków cybernetycznych na infrastrukturę krytyczną i jej systemy informacyjne, przez zakłócanie usług krytycznych (np. dostaw energii czy finansowych), do podważania zaufania społecznego do instytucji rządowych i pogłębiania podziałów społecznych”

5. J. Bralczyk (red.), Słownik 100 tysięcy potrzebnych słów, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006, s. 237.

6. J.J. McCuen, Hybrid Wars, „Military Review”, 2008 r., nr 2, s. 108.

7. www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2020-04-24/nato-i-unia-europejska-wobec-zagrozen-hybrydowych#_ftn2 + A EUROPE THAT PROTECTS: COUNTERING HYBRID THREATS. Szerzej: A. Gruszczak, Hybrydowość współczesnych wojen- analiza krytyczna [w:] W. Sokoła, B. Zapała (red.), Asymetria i hybrydowość- stare armie wobec nowych konfliktów, Biblioteka „Bezpieczeństwa Narodowego”, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa 2011, s. 13-17.

8. Tłumaczenie własne na podstawie: „Hybrid threats”, European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats

ŹRÓDŁO: LRT.LT

SPECYFIKA GEOPOLITYCZNA MORZA BAŁTYCKIEGO

Morze Bałtyckie, którego łączna powierzchnia wynosi 415 266 km² (≈ dwukrotność powierzchni Białorusi), składa się z poszczególnych akwenów głównych: Bałtyku Właściwego, Morza Botnickiego, Zatoki Botnickiej, Fińskiej i Ryskiej, a także cieśnin wewnętrznych Sund, Wielki Bełt i Mały Bełt, leżących w sąsiedztwie Półwyspu Jutlandzkiego oraz cieśnin zewnętrznych Skagerrak i Kattegat, stanowiących granicę między Bałtykiem a Morzem Północnym. Z punktu widzenia geostrategicznej kontroli nad akwenem kluczowe znaczenie mają wyspy znajdujące się na jego obszarze, w szczególności należący do Finlandii archipelag Wysp Alandzkich, estońskie Hiiumaa i Saremaa (Ozylia), szwedzka Gotlandia i duński Bornholm.

Region Morza Bałtyckiego jest jednym z kluczowych

kierunków polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej i jest polem realizacji żywotnych interesów tego państwa. W północnej części akwenu przyległy do Zatoki Fińskiej Sankt Petersburg oraz przynależny do Rosji Obwód Kaliningradzki na południu, będący *de facto* jej militarną eksklawą w tej części Europy, stanowią dla Rosji swoiste „okno na zachód”, dzięki któremu może akcentować swoją obecność wojskową w rejonie Bałtyku oraz realnie wpływać na bezpieczeństwo energetyczne nie tylko państw regionu, ale i całej UE.

Biegący po dnie Bałtyku, od Wyborga w Rosji do Lubmina w Niemczech, „Nord Stream 1” o przepustowości 55 mld m³ gazu ziemnego rocznie oraz mający zostać oddany do użytku w bliskiej przyszłości Nord Stream 2 o takim samym wolumenie

omijają państwa Europy Środkowo-Wschodniej, w tym państwa bałtyckie. Projekt ma dla Kremla znaczenie zarówno polityczne, jak i komercyjne i tworzy on alternatywny szlak dostaw gazu ziemnego do Europy zachodniej z pominięciem takich krajów tranzytowych jak np. Ukraina⁹.

Ze względu na zimnowojenne zależności między Litwą, Łotwą i Estonią a Rosją, region ten stanowi naturalny obszar walki o odbudowę posowieckiej strefy wpływów Moskwy. Dotychczas ekspansywny charakter działań Rosji w tej części Europy, dodatkowo podkreślany przez koncentrację wojsk w Zachodnim Okręgu Wojskowym Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej, w tym Floty Bałtyckiej w Bałtyjsku, potęguje poczucie zagrożenia dla Estonii, Litwy i Łotwy. Bałtyk, poza Rosją, otacza 8 państw należących do Unii Europejskiej, z czego 6 jest członkami NATO. Szwecja i Finlandia, jawnie aspirujące do zacieśnienia współpracy wojskowej zarówno z Sojuszem Północnoatlantyckim, jak i w ramach unijnej stałej współpracy strukturalnej (PESCO),

w przypadku potencjalnego konfliktu faktycznie stają po stronie NATO. Idąc dalej, gdyby doszło do otwartej konfrontacji na osi Rosja – NATO, z geostrategicznego punktu widzenia akwen Morza Bałtyckiego może w krótkim czasie niemal całkowicie znaleźć się poza kontrolą Federacji Rosyjskiej¹⁰.

Pokrótkie scharakteryzowana specyfika obszaru Morza Bałtyckiego tłumaczy geopolityczne znaczenie tej części Starego Kontynentu w jawnej rywalizacji pomiędzy Zachodem a Rosją. Z kolei perspektywa geopolityczna regionu Morza Bałtyckiego stanowi w tym raporcie podstawę do analizy obecnych, jak i potencjalnych zagrożeń hybrydowych dla środowiska bezpieczeństwa państw bałtyckich wyrażonych w raportach publikowanych przez ich służby specjalne.

9. M. Paszkowski, Nord Stream 2... „niedokończone” zagrożenie dla bezpieczeństwa energetycznego państw Europy Środkowej i Wschodniej, Komentarze IES 206 (109/2020), 15 czerwca 2020

10. Warsaw Institute, Szwecja wobec rosyjskiego zagrożenia na Bałtyku; Iris, PeSCo: The Swedish Perspective

ŹRÓDŁO: BALTICTIMES.COM

WSPÓLNE ZAGROŻENIA HYBRYDOWE PAŃSTW BAŁTYCKICH

Treść publikowanych przez służby specjalne państw bałtyckich raportów dotyczących stanu bezpieczeństwa i oceny zagrożeń pozwala nakreślić wspólny mianownik dla ich środowiska bezpieczeństwa oraz stworzyć uniwersalny katalog aktualnych zagrożeń hybrydowych dla wszystkich trzech republik jednocześnie.

1. Rosja pozostaje głównym producentem zagrożeń hybrydowych dla bezpieczeństwa wewnętrznego i porządku konstytucyjnego państw bałtyckich. Agresywna polityka za-

graniczna i bezpieczeństwa Kremla, oparta o imperialistyczną koncepcję odbudowy pozycji w regionie Morza Bałtyckiego i poszerzania swoich stref wpływów w republikach bałtyckich, generuje większość zagrożeń dla ich racji stanu.

2. Rosyjskie służby specjalne są głównym instrumentem realizacji rzeczonoj polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Moskwy wobec państw bałtyckich oraz stwarzają największe zagrożenie dla bezpieczeństwa wewnętrznego

i porządku konstytucyjnego Łotwy, Litwy i Estonii¹¹. Destruktywny charakter działań służb wywiadowczych Rosji, przy współpracy ze służbami białoruskimi, jest podkreślany w raportach wszystkich służb specjalnych państw bałtyckich. Zagrożenia hybrydowe dla Litwy, Łotwy i Estonii, generowane przede wszystkim przez FSB, GRU i SWR, są ukierunkowane na ich sferę polityczno-dyplomatyczną, militarną, ekonomiczną, energetyczną oraz społeczno-kulturową. Aktywność służb wywiadowczych Rosji odnotowywana jest głównie z jej własnego terytorium, jak również z państw będących członkami Wspólnoty Niepodległych Państw. FSB i GRU prowadzą intensywne operacje werbunkowe obywateli państw bałtyckich¹². Niemalże wszystkie dotychczas ujawnione przypadki szpiegostwa w krajach bałtyckich odnoszą się do działań na rzecz Federacji Rosyjskiej bądź Republiki Białorusi.

Zagrożenia hybrydowe dla Litwy, Łotwy i Estonii, generowane przede wszystkim przez FSB, GRU i SWR, są ukierunkowane na ich sferę polityczno-dyplomatyczną, militarną, ekonomiczną, energetyczną oraz społeczno-kulturową.

3. Autorzy raportów podkreślają, że działania hybrydowe Moskwy względem państw bał-

tyckich są elementem szerszej strategii prowadzenia polityki zagranicznej i bezpieczeństwa, której nadrzędnymi celami są:

- a) powstrzymanie ekspansji NATO w kierunku granic Federacji Rosyjskiej, zarówno w regionie Morza Bałtyckiego jak i w rejonie Kaukazu czy Bałkanów;
 - b) dezintegracja Unii Europejskiej, podważanie demokratycznego porządku prawnego Wspólnoty, oraz wykorzystywanie sytuacji sprzyjających powstawaniu antagonizmów pomiędzy poszczególnymi członkami UE;
 - c) promocja koncepcji współpracy międzynarodowej Rosji z państwami europejskimi opartej na relacjach bilateralnych, a nie na płaszczyźnie kolegiałnych instytucji ponadnarodowych;
 - d) kształtowanie w społeczeństwach państw europejskich wizerunku Rosji jako “oblężonej twierdzy”, poprzez podsycanie nastrojów rusofobicznych, co jednocześnie integruje i solidaryzuje mniejszości rosyjskojęzyczne w tych krajach, jak i zmienia percepcję rosyjskiej polityki zagranicznej wśród rosyjskiego społeczeństwa.
4. We wszystkich trzech republikach bałtyckich utrzymywany jest niski poziom zagrożenia terrorystycznego, jak również występuje niskie prawdopodobieństwo wystąpienia aktu o charakterze terrorystycznym. Mimo obecnego w innych krajach europejskich wyższego poziomu niebezpieczeństwa związanego aktywnością ekstremistów prawicowych, islamskich oraz ugrupowań terrorystycznych, obecnie państwa bałtyckie nie zaliczają się do grona krajów będących w szczególnym zainteresowaniu terrory-

11. FSB- Federalna Służba Bezpieczeństwa, (ros. Федеральная Служба безопасности); GRU- Główny Zarząd Wywiadowczy Sztabu Generalnego Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej, (ros. Главное управление Генерального штаба Вооружённых Сил Российской Федерации); SWR- Służba Wywiadu Zagranicznego (ros. Служба Внешней Разведки).

12. VDD w swoim raporcie przedstawia schemat werbunku prowadzonego przez rosyjskie służby specjalne, jak również zwraca uwagę na kategorie osób mogących potencjalnie znaleźć się w ich zainteresowaniu ze względu na pełnione funkcje publiczne czy sieć kontaktów drugiego i trzeciego stopnia.

stów. Aparaty bezpieczeństwa Litwy, Łotwy i Estonii w opublikowanych raportach zwracają uwagę na jednostkowe przypadki przejawów ekstremizmu politycznego i religijnego inspirowanego przez obce mocarstwa i podmioty (np. IS).

Atak cybernetyczny na estońską infrastrukturę państwową w 2007 roku zapoczątkował erę cyberwojen i na stałe wpisał cyberprzestrzeń do katalogu krytycznych elementów administracji państwa.

5. Wymiar militarny zagrożeń hybrydowych adresowanych całościowo do Sojuszu Północnoatlantyckiego bezpośrednio dotyczy państw bałtyckich. W ramach rosyjskiej strategii odstraszenia kremlowscy decydenci nie ograniczają się wyłącznie do koncentracji wojsk w Zachodnim Okręgu Wojskowym oraz przeprowadzania kompleksowych ćwiczeń o charakterze ofensywnym¹³. Rosjanie doprowadzają do sytuacji konfliktogennych przeprowadzając manewry Floty Bałtyckiej w strefach przybrzeżnych innych państw lub dokonując prowokacji militarnych poprzez notoryczne naruszanie ich przestrzeni powietrznej.
6. Łotewska, litewska i estońska cyberprzestrzeń pozostają jednym z głównych celów ataków rosyjskich służb specjalnych oraz podmiotów z nimi powiązanych. Atak cybernetyczny na

estońską infrastrukturę państwową w 2007 roku zapoczątkował erę cyberwojen i na stałe wpisał cyberprzestrzeń do katalogu krytycznych elementów administracji państwa¹⁴. Najwięcej przypadków cyberszpiegostwa VDD oraz KAPO odnotowało wśród grup hackerskich działających z terytorium Rosji, których celem są przede wszystkim instytucje państwowe i samorządowe oraz strategiczne podmioty wchodzące w skład infrastruktury krytycznej. VSD i AOTD zwracają uwagę na działalność takich grup hackerskich jak powiązana z GRU grupa *Sofacy/APT28* lub związana z FSB *Agent.btz/Snake* oraz podkreślają potencjalne zagrożenia płynące z wprowadzenia do powszechnego użytku sieci 5G i wykorzystania jej do operacji cyberszpiegowskich. Przykład litewski pokazuje, że rosyjskie służby specjalne wykorzystują przestrzeń internetową do prowadzenia kampanii dezinformacyjnych wymierzonych m.in. w sektory obronne państw bałtyckich z zamiarem ich dyskredytacji w oczach sojuszników NATO. Ponadto służby specjalne republik bałtyckich w ostatnio opublikowanych raportach zwróciły wyraźną uwagę na zagrożenia wywiadowcze oraz cybernetyczne płynące z Chińskiej Republiki Ludowej.

7. VDD w swoim raporcie zwraca uwagę na zagrożenia płynące z realizacji łotewsko-rosyjskich przedsięwzięć transgranicznych. Łotewskie władze samorządowe postrzegają współpracę z rosyjskimi podmiotami w ramach partnerskich inicjatyw transgranicznych jako ryzykowne z punktu widzenia potencjalnie płynących zagrożeń wywiadowczych i ich negatywnych implikacji dla bezpieczeństwa wewnętrznego państwa. Przykładowo zainicjowany przez władze pskowskiego okręgu administracyjnego projekt montażu kamer CCTV celem obserwacji środowiska

13. A. Wilk, Rosja na poligonie. Bezprecedensowa aktywność szkoleniowa Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej, Komentarze OSW, Nr 327, 17.04.2020, Ośrodek Studiów Wschodnich 2020.

14. Obecnie Estonia plasuje się na 5 miejscu globalnego rankingu państw najlepiej zabezpieczonych przed atakami pochodzącymi z cyberprzestrzeni. The Cyber Research Databank, Top 10 Countries Best Prepared Against Cyber Attacks

ROSYJSKI PREMIER MICHAŁ MISZUSTIN OTWIERA DYSKUSJĘ PANELOWĄ Z PRZEDSTAWICIELAMI PRZEMYSŁU TECHNOLOGII INFORMACYJNYCH W TATARSTANIE. ŹRÓDŁO: GOVERNMENT.RU

naturalnego łotewskich pojezierzy w optyce VDD jest jawną próbą instalacji infrastruktury szpiegowskiej na terytorium Łotwy do gromadzenia informacji wywiadowczych przez służby rosyjskie.

8. Według spisu powszechnego z 2011 roku 5,8% populacji Litwy stanowili przedstawiciele narodowości Rosyjskiej¹⁵. Z kolei na Łotwie i w Estonii odsetek ten wynosił kolejno 26,9%¹⁶ (2011 r.) oraz 24,6%¹⁷ (2020 r.). Działania rosyjskiego aparatu państwowego na rzecz konsolidacji mniejszości rosyjskojęzycznej na Łotwie i w Estonii oraz wykorzystywanie w tym celu agresywnej propagandy historycznej, promującej pozytywny wizerunek zarówno ZSRR jak i Rosji, stanowią jedno z największych zagrożeń dla porządku konstytucyjnego tych państw. Przedstawiciele rosyjskiej ambasady w Rydze i Tallinie aktywnie działają na

rzecz integracji mniejszości rosyjskiej m. in. poprzez działalność takich podmiotów jak *Russkij Mir* czy *Rossotrudnichestwo*¹⁸. Ochrona mniejszości rosyjskojęzycznych w państwach bałtyckich jest elementem rosyjskich działań hybrydowych, mających na celu zyskanie przychylności tychże mniejszości dla agresywnej polityki zagranicznej Kremla, a także do budowy pozytywnego wizerunku władz rosyjskich wśród obywateli Rosji.

9. Podmioty publiczne oraz organizacje pozarządowe o prorosyjskim profilu, wykorzystując dobrodziejstwa systemu demokratycznego i wolności słowa, przyjmują oskarżycielską narrację wobec łotewskich i estońskich władz, zarzucając im m.in. dyskryminację czy zaniechania względem mniejszości rosyjskojęzycznej na Łotwie i w Estonii. Tego typu działania są inspirowane przez dyplomację

15. 2011 POPULATION AND HOUSING CENSUSES IN ESTONIA, LATVIA AND LITHUANIA

16. 2011 POPULATION AND HOUSING CENSUSES IN ESTONIA, LATVIA AND LITHUANIA

17. Population by ethnic nationality, 1 January, years - Statistics Estonia

18. Rossotrudnichestwo- Federalna Agencja ds. Wspólnoty Niepodległych Państw, Rodaków Mieszkających za Granicą i Międzynarodowej Współpracy Humanitarnej, instytucja afiliowanej przy rosyjskim Ministerstwie Spraw Zagranicznych. Zob. szerzej: M. Winnerstig (ed.), Tools of Destabilization. Russian "Soft Power" and Non-military Influence in the Baltic States, Swedish Defence Research Agency, December 2014, p. 24-28.

i służby specjalne Rosji i mają na celu dyskredytację tych państw w oczach opinii międzynarodowej. Taka retoryka na dalszym etapie działań hybrydowych daje Moskwie pretekst do działań przewencyjnych, zmierzających do „ochrony uciemnionej mniejszości”, analogicznie jak w przypadku Gruzji w 2008 oraz Ukrainy w 2014 roku. Reakcja łotewskiego tudzież estońskiego aparatu władzy na tego rodzaju wypowiedzi spotyka się z zarzutami o rusofobię, tłamszenie wolności słowa, łamanie praw człowieka czy promocję faszyzmu¹⁹.

10. Rosja podejmuje intensywne próby zaangażowania młodzieży rosyjskojęzycznej w republikach bałtyckich w inicjatywy podmiotów działających na rzecz promocji postaw prorosyjskich (np. LSOP - Łotewska Rada Organizacji Obywatelskich czy Związek Stowarzyszeń Mniejszości Rosyjskiej w Estonii²⁰). Działania hybrydowe Rosji obejmują również promocję oferty edukacyjnej skierowanej do rosyjskojęzycznej młodzieży krajów bałtyckich i zachęcanie jej do podjęcia studiów na rosyjskich uczelniach wyższych. VDD i KAPO ostrzegają przed związanymi z tym zagrożeniami wywiadowczymi płynącymi ze strony rosyjskich służb specjalnych, które to typują do potencjalnego werbunku absolwentów np. Moskiewskiego Państwowego Instytutu Stosunków Międzynarodowych (MGIMO).
11. Znaczna część raportów służb specjalnych państw bałtyckich poświęcona jest agresyw-

Rosja wykorzystuje propagandę historyczną w krajach bałtyckich w celu promocji własnej wersji historii, zwłaszcza okresu II wojny światowej.

nej polityce informacyjnej Kremla, propagandzie historycznej oraz operacjom dezinformacyjnym koordynowanym z poziomu najwyższych szczebli władzy²¹. Nadrzędnym celem polityki historycznej Rosji jest podkreślenie wkładu, jaki ZSRR wniósł w rozwój państw bałtyckich i jednocześnie zaprzeczanie ich aneksji i późniejszej okupacji. Taka narracja podkreśla związki byłych republik ZSRR z Federacją Rosyjską i jednocześnie jest próbą wpisania ich do grona państw będących wyłączną strefą wpływów Rosji. Rosja wykorzystuje propagandę historyczną w krajach bałtyckich w celu promocji własnej wersji historii, zwłaszcza okresu II wojny światowej²². Rosyjska inżynieria informacji, kształtująca politykę historyczną, wykorzystuje takie instrumenty jak: a) konsekwentna reinterpretacja przeszłych wydarzeń, stawiająca Rosję w roli bohatera i wyzwoliciela, a nie agresora i okupanta, b) restauracja obecnych i próba budowy nowych monumentów upamiętniających dokonania Armii Czerwonej, c) wsparcie (w tym finansowe) wydarzeń i eventów o charakterze historycznym, będących okazją do przedstawienia rosyjskiej wersji historii, d) wykorzystywanie środków

19. VDD zwraca uwagę, że obrońcy mniejszości rosyjskiej na Łotwie oraz propagatorzy prorosyjskiej retoryki, w celu realizacji interesu propagandowego Moskwy, używają w przestrzeni publicznej sformułowań tj. „Łotwa matczynikiem rusofobii”, „odrodzenie faszyzmu i nazizmu”, „naruszenie praw mniejszości rosyjskiej, wolności słowa i praw człowieka”, „łotewski reżim rusofobii i etnokracji”. W przypadku Litwy próba dyskredytacji w oczach opinii międzynarodowej postępowań sądowych na Litwie w kwestii represji politycznych została w lutym 2019 roku eskalowana na szczebel Parlamentu Europejskiego [źródło: www.rubaltic.ru].

20. Tłumaczenie autora.

21. The Warsaw Institute Review, Rosyjska wojna informacyjna w państwa bałtyckich – zasoby i kierunki

22. Wyrazem determinacji i uporu w propagowaniu rosyjskiej wersji historii XX wieku jest fakt, iż rosyjskie Ministerstwo Obrony Narodowej w 2019 roku wyszło z propozycją nowelizacji kodeksu karnego zakładającej wprowadzenie przepisów, na podstawie których osoby w jakimkolwiek zakresie zaangażowane w likwidację monumentów upamiętniających „dokonania” Armii Czerwonej na terytorium innych państw w trakcie II wojny światowej zostałyby wpisane na listę osób „persona non grata”. Nie tylko odmówiono by im wjazdu na terytorium Federacji Rosyjskiej, ale również spotkałyby się z reperkusjami natury finansowej.

masowego przekazu do emisji programów i audycji o tematyce historycznej zbieżnych z linią rosyjskiej propagandy historycznej.

12. Rosja stale oddziałuje na procesy zachodzące na scenie politycznej państw bałtyckich poprzez wspieranie ugrupowań politycznych o profilu zbieżnym z aktualnym interesem politycznym Kremla. Estońskie KAPO wyszczególnia prorosyjskie formacje polityczne i organizacje pozarządowe organizowane przez rosyjski rząd²³, pełniące funkcje medium dla rosyjskiego aparatu władzy. Z kolei na Litwie służby nie odnotowały prób ingerencji w wybory parlamentarne w 2019 roku, jednak Rosja, przy wykorzystaniu instrumentów propagandowych, prowadziła kampanie dezinformacyjne mające na celu podważanie wizerunku polityków litewskich negatywnie odnoszących się do aktualnej polityki Moskwy.

13. Kreml intensywnie wykorzystuje dyplomację publiczną w państwach bałtyckich oraz w innych krajach do realizacji ogólnych wytycznych strategii propagandowej i polityki informacyjnej, a tym samym do generowania zagrożeń hybrydowych. Przykładem są wydarzenia organizowane przez rosyjską administrację państwową, które mają na celu zmianę stanowiska międzynarodowej opinii publicznej wobec aneksji Krymu oraz usankcjonowanie obecnego status quo na półwyspie krymskim. Rosyjski aparat propagandy wykorzystuje fakt obecności zagranicznych polityków na tego typu wydarzeniach jako przejaw akceptacji i poparcia środowiska międzynarodowego dla działań Rosji na Krymie, co wpisuje się w nurt rosyjskiej myśli strategicznej oraz wspiera kremlowską narrację polityki informacyjnej. Litewska VSD sygnalizuje, że tego typu międzynarodowe wydarzenia inicjowane przez podmioty

rosyjskie tworzą okazję dla służb specjalnych do werbunku wśród uczestników osób potencjalnie mogących zaangażować się w działalność na rzecz rosyjskich interesów.

Kreml intensywnie wykorzystuje dyplomację publiczną w państwach bałtyckich oraz w innych krajach do realizacji ogólnych wytycznych strategii propagandowej i polityki informacyjnej, a tym samym do generowania zagrożeń hybrydowych.

14. Wśród prawno-instytucjonalnych narzędzi wykorzystywanych w wojnie hybrydowej z państwami bałtyckimi Rosja posługuje się tzw. "paszportyzacją" oraz programem repatriacyjnym. Ułatwienie procedur związanych z uzyskaniem rosyjskiego obywatelstwa (paszportu) niesie dla Rosji podwójną korzyść. Po pierwsze jest atrakcyjną ofertą skierowaną do rosyjskojęzycznej mniejszości zamieszkałej m.in. w Estonii i na Łotwie, dzięki której zwiększa się udział Rosjan w ogólnej populacji tych krajów. To legitymizuje narrację polityki informacyjnej rosyjskiego aparatu propagandy. Po drugie pozyskiwanie nowych obywateli za granicą stanowi odpowiedź na kryzys demograficzny Rosji²⁴. Z kolei program repatriacyjny uruchomiony w Estonii miał przekonać tamtejszą mniejszość rosyjskojęzyczną do powrotu do "prawdziwej ojczyzny". Estońskie KAPO w swoim raporcie wręcz wyśmiewa niepowodzenie całego przedsięwzięcia.

23. GONGO- ang. Government Organized Non-Governmental Organization; organizowana przez rząd organizacja pozarządowa.

24. Warsaw Institute. Rosja rozdaje paszporty swojej diasporze

15. Bezpieczeństwo gospodarcze jest krytycznym elementem funkcjonowania i rozwoju państw bałtyckich. Rosja konsekwentnie sprzeciwia się inwestycjom transportowym w republikach bałtyckich jak np. „*Rail Baltica*”, określając je jako nieopłacalne i niemożliwe do utrzymania oraz utrzymuje zarzut, że jest to przedsięwzięcie mające na celu rozbudowę infrastruktury wojskowej wymierzone w Rosję. Z kolei dywersyfikacja rodzajów oraz kierunków dostaw surowców energetycznych, jak również rozbudowa infrastruktury gazociągowej (*Balticconnector*) czy elektrycznej (w ramach unijnego instrumentu *Connecting Europe Facility*) warunkuje bezpieczeństwo państw bałtyckich w tym sektorze. Linie energetyczne krajów bałtyckich są połączone z Rosją systemem BRELL, dzięki któremu Rosjanie są w stanie kontrolować systemy częstotliwości sieciowych i wywierać presję na bałtyckich odbiorców²⁵. Sektor energetyczny państw bałtyckich wciąż pozostaje celem cyberataków ze strony Rosji. Rosja podejmuje starania zmierzające do ich maksymalnego uzależnienia energetycznego od własnych dostaw surowców i jednocześnie rekonstruuje architekturę bezpieczeństwa

energetycznego w regionie Morza Bałtyckiego poprzez takie inwestycje jak budowa gazociągów Nord Stream i Nord Stream 2. Rosyjskie przedsięwzięcia spotykają się ze sprzeciwem nie tylko władz państw bałtyckich, ale również innych krajów europejskich oraz instytucji unijnych, czego przejawem jest odrzucenie przez niemiecką Federalną Agencję ds. Sieci wniosku spółki Nord Stream 2 w sprawie wyłączenia gazociągu z reżimu unijnej dyrektywy gazowej²⁶. Innym przykładem jest znajdująca się ok. 55 km od Wilna Białoruska Elektrownia Atomowa, finansowana z kapitału rosyjskiego i wybudowana z pominięciem międzynarodowych standardów bezpieczeństwa, która według raportu Międzynarodowej Agencji Energii Atomowej stanowi realne zagrożenie nie tylko dla samych państw bałtyckich, ale dla całego regionu Europy Środkowo-Wschodniej.

25. www.euractiv.pl/section/gospodarka/news/estonia-i-lotwa-blizej-niezaleznosci-energetycznej-od-rosji/

26. OSW, Niemiecki regulator przeciwko preferencjom dla Nord Streamu 2

ŹRÓDŁO: KREMLIN.RU

WNIOSKI I PROGNOZY

Na podstawie dokonanej analizy aktualnych zagrożeń hybrydowych dla państw bałtyckich w oparciu o opublikowane raporty służb specjalnych możliwe jest stworzenie katalogu wniosków i prognoz.

1. Federacja Rosyjska pozostaje głównym producentem zagrożeń hybrydowych dla państw bałtyckich i taki stan rzeczy nie zmieni się w najbliższej perspektywie czasowej. Oddziaływanie służb specjalnych Rosji na aparat państwowy republik bałtyckich ma charakter stały, wielosektorowy i zróżnicowany pod względem narzędzi realizacji. Całość podejmowanych przedsięwzięć w tym zakresie jest elementem strategii prowadzenia polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Kremla w celu umacniania swojej pozycji międzynarodowej, realizacji żywotnych interesów narodowych i ochrony rosyjskiej racji stanu.
2. Aneksja Krymu w 2014 roku diametralnie zmieniła percepcję środowiska bezpieczeń-

stwa państw bałtyckich, uświadamiając ich decydentów o realnym zagrożeniu płynącym z ekspansjonistycznego charakteru polityki zagranicznej Rosji i idącej za tym możliwej agresji militarnej oraz ukazało prawdziwe oblicze putinowskiej doktryny panslawizmu i imperializmu. Działania hybrydowe Rosji wobec państw bałtyckich są bardzo niebezpieczne, jeśli pozostaną niezauważone lub zbagatelizowane na wczesnym etapie ich identyfikacji.

3. Przynależność do struktur NATO i UE oraz stała obecność wojsk sojuszu na terytorium republik bałtyckich redukują zagrożenie wystąpienia potencjalnego konfliktu lub innej formy agresji ze strony Federacji Rosyjskiej. Jednak rosnąca intensywność, skala, różnorodność i wielorakość zagrożeń hybrydowych generowanych przez Rosję dla państw bałtyckich implikuje wzrost ryzyka eskalacji wojny hybrydowej na poziom konwencjonalnej agresji w przyszłości i powtórki scenariusza

- krymskiego na terenie państw bałtyckich lub jednego z nich, np. Łotwy.
4. Działania służb specjalnych w republikach bałtyckich w optyce przedmiotowych raportów o stanie bezpieczeństwa są widoczne w niemal każdym przejawie aktywności Rosjan względem tych państw. Mimo niejawnego charakteru działań, będącego domeną wszelkiej aktywności tajnych agend rządowych, działalność rosyjskich służb specjalnych na terytorium, jak i w cyberprzestrzeni państw bałtyckich, jest relatywnie transparentna, o czytelnym motywie oraz łatwa do rozpoznania.
 5. Hybrydowa działalność rosyjskiego aparatu państwowego jest monitorowana i odnotowywana zarówno przez władze Litwy, Łotwy i Estonii jak i instytucje Unii Europejskiej oraz wyspecjalizowane agendy NATO.
 6. Rosyjskie służby specjalne prowadzą operacje werbunkowe w szczególności wśród przedstawicieli administracji publicznej państw bałtyckich, żołnierzy i funkcjonariuszy aparatu bezpieczeństwa, często podróżujących przedsiębiorców, turystów odwiedzających Rosję, młodzieży i studentów pobierających naukę na rosyjskich uniwersytetach. Nie przewiduje się zmiany tego trendu.
 7. Duża świadomość sytuacyjna aparatów bezpieczeństwa wewnętrznego republik Litwy, Łotwy i Estonii pozwala im trafnie identyfikować, pozycjonować i neutralizować zagrożenia wywiadowcze oraz hybrydowe płynące z aktywności FSB, GRU i SVR. Służby państw bałtyckich są w stanie precyzyjnie nakreślać schematy działań rosyjskich służb specjalnych w ich poszczególnych sferach aktywności, są zdolne do ich rozsądnej ekstrapolacji, jak również potrafią zaimplementować działania zaradcze redukujące lub niwelujące niebezpieczeństwa dla porządku konstytucyjnego.
 8. Kreml utrzymuje ofensywny kurs polityki historycznej ukierunkowanej na „wybielenie” wizerunku ZSRR w trakcie II wojny światowej, jak i po jej zakończeniu. Konsekwentne fałszowanie i alternatywizacja dziejów XX wieku, prowadzenie masowych operacji dezinformacyjnych skoncentrowanych na promocji przychylnej dla Rosji wersji zdarzeń, zarówno w mediach publicznych, jak i przestrzeni internetowej, są elementem negacyjnej retoryki historycznej Kremla oraz stanowią przejaw obecności konstruktywistycznego nurtu w strategii polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej. Nie przewiduje się zmiany narracji Moskwy w tematyce historycznej.
 9. Przedstawiciele mniejszości rosyjskojęzycznej w republikach bałtyckich są grupą szczególnego zainteresowania rosyjskich służb specjalnych i aparatu dyplomacji. Agresywne zabiegi propagandowe i informacyjne są adresowane do mniejszości rosyjskojęzycznej w celu ich konsolidacji, a także tworzeniu atmosfery wrogości w relacjach z Litwinami, Łotyszami czy Estończykami. Rosjanie dążą do rozciągnięcia swoich wpływów w tych państwach za pomocą tychże mniejszości oraz powstających w ich środowisku organizacji, fundacji czy stowarzyszeń. Dzięki prawnemu umocowaniu, podmioty te mogą prowadzić legalną działalność o profilu prorosyjskim. Mimo słabej efektywności tego typu rosyjskich działań hybrydowych nie przewiduje się ich zaniechania.

10. Proceder paszportyzacji, będący jawnym rozdawnictwem rosyjskiego obywatelstwa wśród rosyjskojęzycznych mniejszości na Litwie, Łotwie i w Estonii, jest próbą zwiększenia udziału Rosjan w ogólnej populacji bałtyckich tych państw, co w dalszej perspektywie może zostać wykorzystane przeciwko nim jako argument do interwencji w celu ochrony rzekomo uciskanej przez władze łotewskie czy estońskie mniejszości. Zdaniem autora stanowi to wyjątkowo duże zagrożenie dla suwerenności i niepodzielności terytorialnej państw bałtyckich, w szczególności Łotwy.
11. Dyplomacja publiczna, parlamentarna oraz platformy dialogu międzynarodowego są wykorzystywane przez rosyjski aparat propagandy do umacniania pozycji Federacji Rosyjskiej w środowisku międzynarodowym oraz do kreowania pozytywnego wizerunku

Rosji w oczach światowej opinii publicznej. Sama obecność zagranicznych polityków i przedstawicieli władz w organizowanych przez Rosjan wydarzeniach międzynarodowych jest przedstawiana jako afirmacja rosyjskiej polityki zagranicznej i jest budulcem rosyjskiej argumentacji dla usankcjonowania statusu quo na półwyspie krymskim.

12. Przewiduje się powstawanie nowych zagrożeń hybrydowych w sektorze energetycznym państw bałtyckich w związku ich emancypacyjnymi aspiracjami względem Rosji jako naczelnego dostawcy surowców oraz energii elektrycznej.

AUTOR:

Bartosz Fraszka - absolwent Centrum Europejskiego oraz Wydziału Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Warszawskiego. Studiował również na euroamerykańskim wydziale Institut d'Études Politiques w Reims. Jego zainteresowania badawcze to geopolityka, bezpieczeństwo międzynarodowe, zagrożenia hybrydowe oraz walka informacyjna. Głównymi regionami zainteresowania są obszary Unii Europejskiej oraz byłego ZSRR.

Warsaw Institute
ul. Wilcza 9, 00-538 Warszawa, Polska
+48 22 417 63 15
office@warsawinstitute.org